

การประเมินระบบป้องกันโรคเบื้องต้นในการเลี้ยงโคนมในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 6

นางสาววิภากร เพ็องฟุ้ง¹

นายวัฒนวิทย์ นาคต้อย¹

บทคัดย่อ

การประเมินระบบป้องกันโรคเบื้องต้นในการเลี้ยงโคนมในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 6 มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบถึงปัญหาและอุปสรรคในการจัดการระบบป้องกันโรคเบื้องต้นในการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 6 โดยทำการสัมภาษณ์เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่เป็นสมาชิกสหกรณ์ฯ/กลุ่มผู้เลี้ยงโคนมในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 6 ตามแบบสอบถามการประเมินระบบการป้องกันโรคเบื้องต้นในการเลี้ยงโคนม จำนวน 163 ราย ระหว่างเดือนพฤษภาคม – กรกฎาคม 2560 ผลการศึกษา พบว่า ฟาร์มที่มีระบบการป้องกันโรคเบื้องต้นโดยผ่านหลักเกณฑ์ครบทุกข้อ คิดเป็นร้อยละ 24.5 และยังไม่มีส่วนสหกรณ์ฯ/กลุ่มผู้เลี้ยงโคนมที่มีการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ระบบการป้องกันโรคเบื้องต้นในการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรครบทุกฟาร์ม หัวข้อที่ฟาร์มโคนมผ่านมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 100 คือ “มีการผลิตโคนมทดแทนภายในฟาร์ม” และ “มีการถ่ายพยาธิ การตรวจโรคและการให้วัคซีนป้องกันโรคในโคนมตามกำหนดเวลา” หัวข้อที่ฟาร์มโคนมผ่านน้อยที่สุด คือ “มีการกักโรคโคนมที่นำเข้ามาเลี้ยงใหม่ แยกจากสถานที่เลี้ยงโคนมก่อนเข้าร่วมฝูงอย่างน้อย 1 สัปดาห์” คิดเป็นร้อยละ 39.9 จึงควรมีการสร้างความรู้ ความเข้าใจกับเกษตรกรในระบบการป้องกันโรคที่ถูกต้อง ซึ่งจะส่งผลให้การป้องกันโรคมีประสิทธิภาพ รวมทั้งมีการประสานงานกับสหกรณ์โคนม กลุ่มผู้เลี้ยงโคนมหรือศูนย์รับน้ำนมในการร่วมพัฒนาและผลักดันให้เกษตรกรมีระบบการป้องกันโรคต่อไป

คำสำคัญ : ระบบป้องกันโรคเบื้องต้น โคนม

เลขทะเบียนวิชาการ : 60(2)-0116(6)-137

¹ สำนักงานปศุสัตว์เขต 6 ตำบลท่าทอง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

Evaluation of Biosecurity of Dairy Cattle Farms in the area of Regional Livestock Office 6th

Wipaporn Fueangfung¹ Watwit Nactoy¹

Abstract

The objectives of the study are to identify the problems and obstacles in the management of biosecurity in dairy cattle farmers in the area of Regional livestock Office 6th. 613 dairy farms who are members of dairy cooperatives were interviewed and the data was recorded using questionnaire from May – July in 2017. Results revealed that dairy farms had biosecurity for 24.5% and there no dairy cooperatives had biosecurity for all dairy farms. The highest level of good practice are having dairy cattle replacement in their own farm and deworming, disease detection and vaccination in dairy cows on schedule for 100%. The lowest level practice are having new dairy cattle separate from the herd before gathering at least 1 week for 39.9%. So there should be knowledge, understanding the farmers in the good biosecurity will result in effective disease prevention and should coordinate with dairy cooperatives to develop and enforcement the farmers to have good biosecurity.

Keyword : biosecurity dairy cattle farm

Research paper number : 60(2)-0116(6)-137

¹ Regional livestock Office 6th

บทนำ

โรคบรูเซลโลสิส ในโค กระบือเกิดจากเชื้อ *Brucella abortus*. เป็นโรคติดต่อระหว่างสัตว์และคน ในสัตว์จะให้ผลผลิตลดลง เป็นหมัน ผสมติดยากหรือผสมไม่ติด อาจแท้งลูก สามารถแพร่เชื้อผ่านทาง การหายใจ การกิน และการสัมผัสสารคัดหลั่ง และสามารถแพร่เชื้อโรคไปยังผู้ที่ทำงานใกล้ชิดกับสัตว์ เช่น เจ้าของ สัตว์ คนเลี้ยง สัตวแพทย์ เป็นต้น (The center for food security and public health, 2012) ผู้ป่วยจะ แสดงอาการปวดศีรษะอ่อนเพลีย ปวดตามข้อ น้ำหนักลดอันตะอึกเสบบวม อาจพบภาวะติดเชื้อในกระแส เลือด ระบบทางเดินอาหารและระบบประสาทร่วมด้วย (มนยา, 2552)

โรคทูเบอร์คูโลสิสในโค หรือวัณโรคโค เกิดจากเชื้อแบคทีเรีย *Mycobacterium bovis*. และพบการ ติดเชื้อได้ในสัตว์เลี้ยงอื่นด้วย เช่น กระบือ กระตัง แพะ แกะ ม้า อูฐ สุกร กวาง สุนัข แมว หนู รวมถึงสัตว์ป่า เช่น ลิง ช้าง พังพอน เสือ (de Lisle et al., 2002) เป็นโรคสำคัญในสัตว์ที่สามารถติดต่อถึงคนได้โดยเฉพาะ คนที่ทำงานเกี่ยวข้องกับปศุสัตว์ เช่น เกษตรกรผู้เลี้ยง สัตวแพทย์ ผู้ปฏิบัติงานในโรงฆ่าสัตว์ เป็นต้น และเป็น โรคที่สร้างความสูญเสียทางเศรษฐกิจเป็นอย่างมาก (Miller and Olea-Popelkab, 2013)

กรมปศุสัตว์ให้ความสำคัญในการควบคุม ป้องกันโรคในโคนม จึงได้กำหนดแผนปฏิบัติงานโรค บรูเซลโลสิส โรคทูเบอร์คูโลสิส และพยาธิในเม็ดเลือดในโคนม โคนเนื้อ และกระบือลงในแผนปฏิบัติงาน ประจำปีของสำนักควบคุม ป้องกัน และบำบัดโรคสัตว์ กรมปศุสัตว์ (กรมปศุสัตว์ , 2560) และได้จัดทำ โครงการกลุ่มและสหกรณ์โคนมปลอดโรคบรูเซลโลสิสและโรคทูเบอร์คูโลสิส พร้อมทั้งเชิญชวน ประชาสัมพันธ์ ให้กลุ่มหรือสหกรณ์โคนมเข้าร่วมกิจกรรม (กรมปศุสัตว์ , 2560) โดยมีหลักเกณฑ์การรับรอง คือ โคนมในกลุ่ม หรือสหกรณ์ทุกตัวที่มีอายุมากกว่า 6 เดือน ได้รับการทำเครื่องหมายประจำตัวสัตว์ตามระบบ NID มีระบบการ จัดเก็บข้อมูลโคนมเป็นรายตัว โคนมในกลุ่มหรือสหกรณ์ทุกตัวที่มีอายุมากกว่า 1 ปี ได้รับการทดสอบโรค บรูเซลโลสิสและทูเบอร์คูโลสิส โดยมีผลการทดสอบโรคเป็นลบไม่เกิน 1 ปี และทดสอบโรคซ้ำทุกปี หากมีผล การทดสอบโรคในครั้งแรกเป็นบวก ให้ทำการทดสอบโรคซ้ำทุก 6 เดือน จนกว่าจะมีผลการทดสอบโรคเป็นลบ จึงจะได้การรับรอง ฟาร์มโคนมในกลุ่มหรือสหกรณ์ต้องเป็นฟาร์มที่มีระบบการป้องกันโรคเบื้องต้น ต้องมีระบบ การฆ่าเชื้อยานพาหนะสำหรับการรับส่งนมที่เข้าออกทุกครั้ง

ในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 6 มีกลุ่มผู้เลี้ยงโคนมรวมทั้งสหกรณ์ในพื้นที่ จำนวน 12 กลุ่ม จำนวนสมาชิก ผู้เลี้ยงโคนม 163 ราย ปัจจุบันมีเกษตรกรที่เคยผ่านการรับรองฟาร์มที่มีระบบป้องกันโรคเบื้องต้นตามที่กรม ปศุสัตว์กำหนด จำนวน 15 ราย แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ที่ผ่านการรับรองฟาร์มที่มีระบบป้องกันโรคเบื้องต้นตามที่กรม ปศุสัตว์กำหนด จำนวน 15 ราย ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำการประเมิน ระบบป้องกันโรคเบื้องต้นในการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 6 เพื่อให้ทราบถึง ปัญหาและอุปสรรค และนำมาใช้วางแผนในการดำเนินโครงการกลุ่มและสหกรณ์โคนมปลอดโรคบรูเซลโลสิส และโรคทูเบอร์คูโลสิสให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการป้องกันและควบคุมโรคต่อไป

วิธีการศึกษา

ระยะเวลาที่ทำการศึกษา

ดำเนินการศึกษาตั้งแต่เดือนมีนาคม – กันยายน 2560

ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

ทำการศึกษาในเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมที่เป็นสมาชิกสหกรณ์ฯ/กลุ่มผู้เลี้ยงโคนมในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 6

กลุ่มตัวอย่าง

เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมทุกรายที่เป็นสมาชิกสหกรณ์ฯ/กลุ่มผู้เลี้ยงโคนมในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 6 จำนวนทั้งสิ้น 163 ราย แยกเป็นรายสหกรณ์ฯ/กลุ่มผู้เลี้ยงโคนม ดังนี้

- สหกรณ์โคนมตากฟ้า จำกัด	จำนวน 17 ราย
- สหกรณ์การเกษตรตากฟ้า จำกัด	จำนวน 16 ราย
- สหกรณ์โคนมนครบาลเพชรบูรณ์ จำกัด	จำนวน 5 ราย
- สหกรณ์โคนมหล่มสัก จำกัด	จำนวน 19 ราย
- สหกรณ์โคนมศรีเทพ จำกัด	จำนวน 24 ราย
- กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผู้เลี้ยงโคนมเขาค้อ	จำนวน 2 ราย
- กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมกงไกรลาศ	จำนวน 15 ราย
- สหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนมคีรีมาศ จำกัด	จำนวน 9 ราย
- สหกรณ์การเกษตรสวรรคโลก จำกัด	จำนวน 9 ราย
- สหกรณ์โคนมเขตนครพัฒนา - สุโขทัย จำกัด	จำนวน 25 ราย
- สหกรณ์ผู้เลี้ยงโคนมทุ่งเสลี่ยม จำกัด	จำนวน 6 ราย
- สหกรณ์โคนมการเกษตรพิจิตร จำกัด	จำนวน 16 ราย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลและที่มาของข้อมูล

ในการศึกษาครั้งนี้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามการประเมินระบบการป้องกันโรคเบื้องต้นในการเลี้ยงโคนม สัมภาษณ์เกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย โดยแบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ส่วนที่ 2 การประเมินระบบป้องกันโรคเบื้องต้น

ส่วนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงระบบการป้องกันโรคเบื้องต้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ด้วยคอมพิวเตอร์ในโปรแกรมสำเร็จรูป SPSS และใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic) เพื่ออธิบายผลการศึกษาเป็นค่าความถี่และร้อยละ

ผลการศึกษา

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม

เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนม ส่วนใหญ่เป็นเพศชาย ร้อยละ 69.3 (113/163) เพศหญิง ร้อยละ 30.7 (50/163) อายุของเกษตรกร มีค่าเฉลี่ย 50 ปี โดยอายุมากที่สุด 72 ปีอายุน้อยที่สุด 23 ปี $sd = 9.4$ ระดับการศึกษา ส่วนใหญ่อยู่ที่ระดับประถมศึกษา ร้อยละ 41.7 (68/163) ระดับมัธยมศึกษา ร้อยละ 26.4 (43/163) ระดับปวช. ร้อยละ 12.9 (21/163) ระดับปวส. ร้อยละ 6.7 (11/163) ระดับปริญญาตรี ร้อยละ 11.0 (18/163) และไม่ได้เรียนหนังสือ ร้อยละ 1.2 (2/163) ประสบการณ์ในการเลี้ยงโคนม มีค่าเฉลี่ย 13 ปีมากที่สุด 30 ปี น้อยที่สุด 1 ปี $sd = 6.4$ ประกอบอาชีพการเลี้ยงโคนมเป็นอาชีพหลัก ร้อยละ 94.5 (154/163) การเลี้ยงโคนมเป็นอาชีพเสริม ร้อยละ 5.5 (9/163) อาชีพหลักอื่นที่พบ คือ การทำเกษตรกรรม ลักษณะการเลี้ยง โดยเจ้าของฟาร์มเลี้ยงเอง ร้อยละ 90.2 (147/163) จ้างแรงงานเลี้ยง ร้อยละ 1.8 (3/163) เจ้าของฟาร์มเลี้ยงเองรวมทั้งมีการจ้างแรงงาน ร้อยละ 8 (13/163) จำนวนโคนมในฟาร์ม ค่ากลาง 24 ตัว ส่วนใหญ่ 18 ตัว ค่าเฉลี่ย 31 ตัว เลี้ยงน้อยที่สุด 5 ตัว มากที่สุด 150 ตัว $sd = 23.9$

การประเมินระบบป้องกันโรคเบื้องต้น

หลักเกณฑ์ระบบป้องกันโรคเบื้องต้นในการเลี้ยงโคนม จำนวน 22 ข้อ มีฟาร์มโคนมที่ผ่านหลักเกณฑ์ทุกข้อ คิดเป็นร้อยละ 24.5 (40/163) และยังไม่มียุทธศาสตร์/กลุ่มผู้เลี้ยงโคนมที่มีการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ระบบการป้องกันโรคเบื้องต้นในการเลี้ยงโคนมครบทุกฟาร์ม สำหรับการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์แต่ละหัวข้อแสดงในตารางที่ 1 สรุปได้ ดังนี้

1. สถานที่เลี้ยงและโครงสร้าง หัวข้อที่ผ่านมากที่สุด คือ “สถานที่เลี้ยงตั้งอยู่ห่างจากโรงฆ่าสัตว์ ตลาดนัดค้าสัตว์ แหล่งน้ำสาธารณะ และแหล่งชุมชน อย่างน้อย 500 เมตร (ยกเว้นฟาร์มที่มีการจัดตั้งก่อนปี พ.ศ.2555)” คิดเป็นร้อยละ 94.5 ประเด็นที่ผ่านน้อยที่สุด คือ “มีป้ายเตือน “ห้ามเข้าฟาร์ม” ที่ประตูทางเข้าฟาร์ม” คิดเป็นร้อยละ 46.0

2. การจัดการโรงเรือนและอุปกรณ์ หัวข้อที่ผ่านมากที่สุด คือ “มีการทำความสะอาดฆ่าเชื้อโรงเรือนอย่างสม่ำเสมอ” คิดเป็นร้อยละ 89.0 หัวข้อที่ผ่านน้อยที่สุด คือ “มีโรงเรือนหรือสถานที่กักโรคโคนมที่นำเข้ามาเลี้ยงใหม่ก่อนนำเข้าฝูง โดยอยู่ห่างจากโรงเรือนโคนมที่เลี้ยงอยู่อย่างน้อย 10 เมตร” คิดเป็นร้อยละ 54.0

3. การจัดการยานพาหนะ หัวข้อที่ผ่านมากที่สุด คือ “มีรถชนโคนม รถขนอาหาร และรถขนถังนมใช้ในฟาร์ม โดยอาจปรับใช้วัสดุในพื้นที่” คิดเป็นร้อยละ 99.4 ซึ่งมีเพียง 1 ฟาร์มเท่านั้นที่ไม่ผ่านในข้อนี้ หัวข้อ “มีการฆ่าเชื้อยานพาหนะก่อนเข้าฟาร์ม อาจโดยวิธีจุ่มผ่าน วึ่งผ่าน หรือการฉีดพ่นน้ำยาฆ่าเชื้อ” มีเกษตรกรที่ผ่าน คิดเป็นร้อยละ 54.0

4. การจัดการบุคคล หัวข้อที่ผ่านมากที่สุด คือ “มีการห้ามบุคคลภายนอกที่มีความเสี่ยงต่อการแพร่เชื้อโรคเข้าฟาร์ม เช่น คนรับซื้อโค รก มูลโค และบุคคลที่เข้าฟาร์มอื่นมาก่อน เป็นต้น เข้าสถานที่เลี้ยงโคนมโดยเด็ดขาด” คิดเป็นร้อยละ 84.7 หัวข้อ “มีการเปลี่ยนรองเท้าและจุ่มเท้าฆ่าเชื้อโรค ก่อนเข้าสถานที่เลี้ยงโคนม” มีเกษตรกรที่ผ่าน คิดเป็นร้อยละ 74.8

5. การจัดการโคนม หัวข้อที่ผ่านมากที่สุด มี 2 หลักเกณฑ์ คือ “มีการผลิตคือโคนมทดแทนภายในฟาร์ม” และ “มีการถ่ายพยาธิ การตรวจโรคและการให้วัคซีนป้องกันโรคในโคนมตามกำหนดเวลา” คิดเป็นร้อยละ 100 หัวข้อที่ผ่านน้อยที่สุด คือ “มีการกักโรคโคนมที่นำเข้ามาเลี้ยงใหม่ แยกจากสถานที่เลี้ยงโคนมก่อนเข้าร่วมฝูงอย่างน้อย 1 สัปดาห์ ” คิดเป็นร้อยละ 39.9

6. การจัดการข้อมูล หัวข้อที่ผ่านมากที่สุด คือ “มีการบันทึกข้อมูลการบริหารจัดการฟาร์มและการผลิต ได้แก่ ประวัติสัตว์ ข้อมูลทางด้านสุขภาพสัตว์ ข้อมูลการผลิตและผลผลิต เป็นต้น” คิดเป็นร้อยละ 87.7 หัวข้อ “มีการบันทึกข้อมูลบุคคลและยานพาหนะเข้าออกฟาร์ม” คิดเป็นร้อยละ 48.5

ตารางที่ 1 แสดง การปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ระบบป้องกันโรคเบื้องต้นในการเลี้ยงโคนม จำนวน 163 ราย

หมวด	หลักเกณฑ์ระบบป้องกันโรคเบื้องต้นในการเลี้ยงโคนม	จำนวนเกษตรกรที่ผ่านเงื่อนไขราย (ร้อยละ)	จำนวนเกษตรกรที่ไม่ผ่านเงื่อนไขราย (ร้อยละ)
สถานที่เลี้ยงโคนมและโครงสร้าง	สถานที่เลี้ยงตั้งอยู่ห่างจากโรงฆ่าสัตว์ ตลาดนัดค้าสัตว์ แหล่งน้ำสาธารณะ และแหล่งชุมชน อย่างน้อย 500 เมตร (ยกเว้นฟาร์มที่มีการจัดตั้งก่อนปี พ.ศ.2555)	154 (94.5)	8 (4.9)
	มีรั้วล้อมรอบฟาร์มโคนมที่สามารถป้องกันคน สัตว์ และยานพาหนะเข้าออกได้ โดยรั้วอาจเป็นรั้วที่สร้างขึ้นหรือแนวรั้วตามธรรมชาติ เช่น คุน้ำ หรือแนวต้นไม้ เป็นต้น	107 (65.6)	56 (34.4)
	มีป้ายเตือน “ห้ามเข้าฟาร์ม” ที่ประตูทางเข้าฟาร์ม	75 (46.0)	88 (54.0)
	มีบ่อ อ่าง หรือบริเวณสำหรับฆ่าเชื้อก่อนเข้าฟาร์มและสถานที่เลี้ยงโคนม	94 (57.7)	69 (42.3)
	มีขอบเขตแบ่งแยกชัดเจนระหว่างสถานที่เลี้ยงโคนมและบ้านพักอาศัย (ยกเว้นฟาร์มที่มีการจัดตั้งก่อนปี พ.ศ.2555)	139 (85.3)	24 (14.7)
	การจัดการโรงเรือนและอุปกรณ์	มีโรงเรือนหรือสถานที่กักโรคโคนมที่นำเข้ามาเลี้ยงใหม่ก่อนนำเข้าฝูง โดยอยู่ห่างจากโรงเรือนโคนมที่เลี้ยงอยู่อย่างน้อย 10 เมตร	88 (54.0)
มีโรงเรือนหรือพื้นที่เก็บอาหารแยกออกจากสถานที่เลี้ยงโคนม		136 (83.4)	27 (16.6)
มีการฆ่าเชื้อ ล้างทำความสะอาดถังนมนอกสถานที่เลี้ยงโคนมและโรงรีด		103 (63.2)	60 (36.8)
มีการทำความสะอาดฆ่าเชื้อโรงเรือนอย่างสม่ำเสมอ		145 (89.0)	18 (11)
มีพื้นที่แยกสำหรับกักแยกรักษาสัตว์ป่วย		120 (73.6)	43 (26.4)

หมวด	หลักเกณฑ์ระบบป้องกันโรคเบื้องต้นในการเลี้ยง โคนม	จำนวนเกษตรกร ที่ผ่านเงื่อนไข ราย (ร้อยละ)	จำนวนเกษตรกร ที่ไม่ผ่านเงื่อนไข ราย (ร้อยละ)
การจัดการยานพาหนะ	มีการฆ่าเชื้อยานพาหนะก่อนเข้าฟาร์ม อาจโดยวิธี จุ่มผ่าน วึ่งผ่าน หรือการฉีดพ่นน้ำยาฆ่าเชื้อ	73 (44.8)	90 (55.2)
	มีรถชนโคนม รถขนอาหาร และรถขนถังนมใช้ใน ฟาร์ม โดยอาจปรับใช้วัสดุในพื้นที่	162 (99.4)	1 (0.6)
การจัดการบุคคล	มีการห้ามบุคคลภายนอกที่มีความเสี่ยงต่อการแพร่ เชื้อโรคเข้าฟาร์ม เช่น คนรับซื้อโค รก มูลโค และ บุคคลที่เข้าฟาร์มอื่นมาก่อน เป็นต้น เข้าสถานที่ เลี้ยงโคนมโดยเด็ดขาด	138 (84.7)	25 (15.3)
	มีการเปลี่ยนรองเท้าและจุ่มเท้าฆ่าเชื้อโรค ก่อนเข้า สถานที่เลี้ยงโคนม	122 (74.8)	41 (25.2)
การจัดการโคนม	มีการผลิตโคนมทดแทนภายในฟาร์ม	163 (100.0)	0 (0.0)
	โคนมทดแทนที่นำเข้ามาเลี้ยงใหม่มาจากฟาร์มที่มี ระบบป้องกันโรคที่ดี และปลอดจากโรคระบาด	152 (93.3)	11 (6.7)
	มีการกักโรคโคนมที่นำเข้ามาเลี้ยงใหม่ แยกจาก สถานที่เลี้ยงโคนมก่อนเข้าร่วมฝูงอย่างน้อย 1 สัปดาห์	65 (39.9)	98 (60.1)
	โคนมที่นำเข้ามาเลี้ยงใหม่ต้องได้รับการตรวจโรคครบ ชุดโลลิส โรคทูเบอร์คิวโลลิส และโรคปากและเท้า เปื่อย โดยผลการตรวจต้องเป็นลบก่อนนำเข้าร่วมฝูง	77 (47.2)	86 (52.8)
	มีการถ่ายพยาธิ การตรวจโรคและการให้วัคซีนป้องกัน โรคในโคนมตามกำหนดเวลา	163 (100.0)	0 (0.0)
	มีการแจ้งสัตวแพทย์เพื่อทำการพิสูจน์ซากและมีการ กำจัดซากอย่างถูกสุขลักษณะ หากมีโคนมตายโดยไม่ ทราบสาเหตุ	139 (85.3)	24 (14.7)
การจัดการข้อมูล	มีการบันทึกข้อมูลบุคคลและยานพาหนะเข้าออก ฟาร์ม	79 (48.5)	84 (51.5)
	มีการบันทึกข้อมูลการบริหารจัดการฟาร์มและการ ผลิต ได้แก่ ประวัติสัตว์ ข้อมูลทางด้านสุขภาพสัตว์ ข้อมูลการผลิตและผลผลิต เป็นต้น	143 (87.7)	20 (12.3)

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการปรับปรุงระบบการป้องกันโรคเบื้องต้น

ไม่มีงบประมาณในการทำรั้วรอบฟาร์ม พื้นที่ภายในฟาร์มมีจำกัด ไม่สามารถสร้างโรงอาหารแยกออกจากโรงเรือนโคนมได้ ไม่สะดวกในการให้อาหาร ขนย้ายลำบาก ไม่มีพื้นที่ทำคอกกักสัตว์ที่อยู่ห่างจากโรงเรือนโคนมอย่างน้อย 10 เมตร ก่อนนำเข้าฝูง การล้างทำความสะอาดถังนมนอกโรงรีดนมเป็นการยุ่งยาก ต้องขนย้ายถังนม ไม่สะดวกในการปฏิบัติงาน ไม่ทราบประวัติการตรวจโรค布鲁เซลโลซิส โรคทูเบอร์คูโลซิส ของโคนมที่นำเข้ามาเลี้ยงใหม่เนื่องจากไม่มีการบันทึกลงในบัตรประจำตัวสัตว์ การจดบันทึกข้อมูลบุคคลและยานพาหนะเข้าออกฟาร์มทุกครั้ง

สรุปผลและวิจารณ์

จากการประเมินระบบป้องกันโรคเบื้องต้นในการเลี้ยงโคนมในพื้นที่ปศุสัตว์เขต 6 ของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกสหกรณ์ฯ/กลุ่มผู้เลี้ยงโคนม จำนวน 163 ราย พบว่า เกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมส่วนใหญ่มีอายุมาก การศึกษาไม่สูง มีประสบการณ์ในการเลี้ยงโคนมเป็นเวลานาน ฟาร์มโคนมมีการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ระบบการป้องกันโรคเบื้องต้นในการเลี้ยงโคนม ร้อยละ 24.5 หัวข้อที่ฟาร์มโคนมผ่านมากที่สุด คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 100 คือ “มีการผลิตโคนมทดแทนภายในฟาร์ม” และ “มีการถ่ายพยาธิ การตรวจโรคและการให้วัคซีนป้องกันโรคในโคนมตามกำหนดเวลา” หัวข้อที่ฟาร์มโคนมผ่านน้อยที่สุด คือ “มีการกักโรคโคนมที่นำเข้ามาเลี้ยงใหม่ แยกจากสถานที่เลี้ยงโคนมก่อนเข้ารวมฝูงอย่างน้อย 1 สัปดาห์” คิดเป็นร้อยละ 39.9

หัวข้อ “สถานที่เลี้ยงตั้งอยู่ห่างจากโรงฆ่าสัตว์ ตลาดนัดค้าสัตว์ แหล่งน้ำสาธารณะ และแหล่งชุมชนอย่างน้อย 500 เมตร (ยกเว้นฟาร์มที่มีการจัดตั้งก่อนปี พ.ศ.2555)” มีฟาร์มที่ผ่านหลักเกณฑ์นี้ ร้อยละ 94.5 เนื่องจากหลักเกณฑ์ข้อนี้มีการอนุโลมไว้กรณีระยะการจัดตั้งฟาร์ม แต่ในสภาพความเป็นจริง พบว่า ฟาร์มส่วนใหญ่ตั้งอยู่ใกล้เคียงฟาร์มโคนมตัวกันเอง เนื่องจากการเลี้ยงโคนมในหมู่เครือญาติ เช่น ฟาร์มของพ่อกับลูก เป็นต้น บางครั้งพบว่ามีการตั้งฟาร์มโคนมมาก่อนแหล่งชุมชนขยายตามมาทีหลัง ซึ่งฟาร์มที่ผ่านหลักเกณฑ์ข้อนี้จะยังคงมีความเสี่ยงในการเกิดโรคระบาดขึ้นได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรคปากและเท้าเปื่อย พบว่า ฟาร์มโคนมที่ตั้งอยู่ใกล้โรงฆ่าสัตว์ก็บคู่เป็นปัจจัยเสี่ยงต่อการเกิดโรคปากและเท้าเปื่อยเป็น 1.65 เท่าของฟาร์มโคนมที่ไม่ได้ตั้งอยู่ใกล้โรงฆ่าสัตว์ก็บคู่ (กมลทิพย์, 2556)

หัวข้อ “มีรั้วล้อมรอบฟาร์มโคนมที่สามารถป้องกันคน สัตว์ และยานพาหนะเข้าออกได้ โดยรั้วอาจเป็นรั้วที่สร้างขึ้นหรือแนวรั้วตามธรรมชาติ เช่น คุน้ำ หรือแนวต้นไม้ เป็นต้น” มีฟาร์มที่ผ่านหลักเกณฑ์นี้ ร้อยละ 65.6 จากการเข้าตรวจประเมิน พบว่า ในฟาร์มโคนมของเกษตรกรจะมีรั้วล้อมรอบฟาร์มโคนมแต่ไม่สามารถป้องกันสัตว์เลี้ยงเข้าออกได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมักพบว่าเกษตรกรมีการเลี้ยงสุนัขไว้เฝ้าบ้านเพื่อป้องกันขโมย จากการศึกษาของ โรจนชนะและศิษย์ (2553) พบว่าฟาร์มที่ไม่มีรั้วล้อมรอบโรงเรือนหรือคอกเลี้ยงสัตว์เพื่อป้องกันสัตว์อื่นๆ รวมทั้งยานพาหนะและบุคคล เป็นปัจจัยเสี่ยงที่สำคัญของการติดเชื้อไวรัสโรคปากและเท้าเปื่อยในสัตว์เลี้ยง กีบคูในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

หัวข้อ “มีการบันทึกข้อมูลการบริหารจัดการฟาร์มและการผลิต ได้แก่ ประวัติสัตว์ ข้อมูลทางด้านสุขภาพสัตว์ ข้อมูลการผลิตและผลผลิต เป็นต้น” มีฟาร์มที่ผ่านหลักเกณฑ์นี้ ร้อยละ 87.7 และหัวข้อ “มีการบันทึกข้อมูลบุคคลและยานพาหนะเข้าออกฟาร์ม” มีฟาร์มที่ผ่านหลักเกณฑ์นี้ ร้อยละ 48.5 ซึ่งตรงกับการศึกษาการพัฒนาแบบประเมินการประกันคุณภาพการจัดการฟาร์มโคนม สำหรับเกษตรกรรายย่อย กรณีศึกษาในพื้นที่อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี พบว่า เกษตรกรโคนมให้ความสำคัญเรื่องของตัวโค และน้ำนมที่เกี่ยวข้องกับรายได้เป็นหลัก และให้ความสำคัญในการจดบันทึกข้อมูลเป็นลำดับท้ายสุด (รักษิณา, 2555)

จากผลการศึกษาในครั้งนี้ ทำให้ทราบว่า มีฟาร์มโคนมเพียงบางส่วนเท่านั้นที่มีการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ระบบการป้องกันโรคเบื้องต้นในการเลี้ยงโคนมของเกษตรกร และยังไม่มีสหกรณ์ฯ/กลุ่มผู้เลี้ยงโคนมที่มีการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ระบบการป้องกันโรคเบื้องต้นในการเลี้ยงโคนมของเกษตรกรครบทุกฟาร์ม ทำให้ไม่สามารถยื่นขอการรับรองสถานภาพกลุ่มและสหกรณ์โคนมปลอดโรค布鲁เซลโลสิสและทูเบอร์คูโลสิสได้

ข้อเสนอแนะ

ควรส่งเสริมให้ความรู้ ความเข้าใจกับเกษตรกรในระบบการป้องกันโรค รวมถึงมีการประสานงานกับผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องต่างๆ เช่น สหกรณ์โคนม กลุ่มผู้เลี้ยงโคนมหรือศูนย์รับน้ำนมในการร่วมพัฒนาและช่วยผลักดันให้เกษตรกรมีการปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ระบบการป้องกันโรคต่อไป ควรมีการสุ่มติดตามประเมินการปฏิบัติในการป้องกันโรคอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้มีการจัดการฟาร์มที่มีระบบการป้องกันโรคที่ดีต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่จากสำนักงานปศุสัตว์เขต 6 และหน่วยพัฒนาสุขภาพและผลผลิตสัตว์ สำนักงานปศุสัตว์เขต 6 ที่ช่วยให้ความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม เจ้าของฟาร์มโคนมในพื้นที่จังหวัดนครสวรรค์ พิจิตร เพชรบูรณ์ และสุโขทัย ที่ให้ความร่วมมือในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ รวมถึงบุคคลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยนี้ที่ไม่ได้กล่าวถึงที่ทำให้ผลงานวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วง

เอกสารอ้างอิง

- กมลทิพย์ เพ็งศิริ. 2556. ปัจจัยเสี่ยงของการเกิดโรคปากและเท้าเปื่อยบนเครือข่ายทางสังคมของเกษตรกรผู้เลี้ยงโคนมรายย่อยสหกรณ์หนองโพราชบุรี จำกัด (ในพระบรมราชูปถัมภ์). วิทยานิพนธ์. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ พ.ศ. 2556.
- แผนการปฏิบัติงานด้านสุขภาพสัตว์ ประจำปี 2560. สำนักควบคุมป้องกันและบำบัดโรคสัตว์ กรมปศุสัตว์. หน้า 48-60.
- มนยา เอกทัศน์. 2552. โรค布鲁เซลโลสิสและการชันสูตรโรคในประเทศไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สถาบันสุขภาพสัตว์แห่งชาติ. 244 หน้า.

รักษิณา สัตย์ชาพงษ์ และสุชาติ ยี่สาคร. การพัฒนาแบบประเมินการประกันคุณภาพการจัดการฟาร์มโคนม สำหรับเกษตรกรรายย่อย กรณีศึกษาในพื้นที่อำเภอพัฒนานิคม จังหวัดลพบุรี. (online) Available : http://pvlo-lbr.dld.go.th/th/research/nui1330659030/1330659030_Study%20on%20management%20evaluation%20checklist%20for%20small%20scale%20dairy%20farm. Doc. 4 พฤศจิกายน 2559. 20 หน้า.

โรจนะ ปรากูชื้อ และศิษฐ์ เปรมษ์เชื้อย. ความชุกทางซีรัมและปัจจัยเสี่ยงของการติดเชื้อไวรัสโรคปากและเท้าเปื่อยในสัตว์เลี้ยงกบคู่เขตภาคตะวันออกเฉียงของประเทศไทย. (online) Available : <http://dcontrol.dld.go.th/dcontrol/images/km/research/22.pdf>. 5 กุมภาพันธ์ 2560. 21 หน้า.

ศิษฐ์ เปรมษ์เชื้อย และโรจนะ ปรากูชื้อ. ความรู้ ทักษะคต และพฤติกรรมการป้องกันและควบคุมโรคปากและเท้าเปื่อยของเกษตรกรในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงของประเทศไทย. (online) Available : <http://dcontrol.dld.go.th/dcontrol/images/km/research/24.pdf>. 4 พฤศจิกายน 2559. 20 หน้า.

สมภพ จิตตประไพ มนัสชัย วัฒนกุล และนพวรรณ บัวมีรูป. การประเมินระบบการป้องกันโรคเบื้องต้นในการเลี้ยงโคนมพื้นที่จังหวัดราชบุรี. (online) Available : <http://dcontrol.dld.go.th/th/images/stories/%E0%B8%A3%E0%B8%B2%E0%B8%8A%E0%B8%9A%E0%B8%A3.pdf>. 5 กันยายน 2559. 30 หน้า.

De Lisle, G.W., Bengis, R.G., Schmitt, S.M. and O'Brien, D.J. 2002. Tuberculosis in free-ranging wildlife: detection, diagnosis and management. *Rev Sci Tech*. 21(2): 317 – 334.

Miller, M. and Olea-Popelkab, F. 2013. One Health in the shrinking world: Experiences with tuberculosis at the human - livestock - wildlife interface. *Comp Immunol Microbiol Infect Dis*. 36(3): 263 - 8.

The Center for Food Security and Public Health. 2012. *Ovine and Caprine Brucellosis :Brucella Melitensis*. [Online] Available : http://www.cfsph.iastate.edu/Factsheets/pdfs/brucellosis_melitensis.pdf., 18 December 2014.